ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 95 ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ Ուրբաթ 7 Յունիսի **1891** Ուրբաթ 7 Յունիսի ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ № 95

Տարեկան 10 ռուբլի, վեց ամիսը՝ 6 ռուբլի, երեք ամիսը՝ 3 ր. 50 կ. ամիսը՝ 1 ր., համարը 5 կոպէկ. Բաժանորդ գրւում են Թիֳլիսում միմիայն խմբագրատանը:

Խմբագրութեան հասցէն՝ Тифлисъ. Редакціи «Норъ-Даръ» կամ Tiflis. Rèdaction „Nor-Dar“

Խմբագրութիւնը բաց է ամեն օր (բացի տօն օրերից) ժամը 9-ից մինչև 2-ը. Յայտարարութիւնները ընդունւում են ամեն լեզուներով. Յայտարարութիւնների բառին 7 կ., բնկլամների համար կրկնապատիկ:

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆ

Թերթիս բաժանորդները ամեն անգամ իրենց հասցէները փոխելու համար պէտք է ուղարկեն 7 հատ եօթը կոպէկանոց մարկ կամ 49 կ.:

Հասցէներ փոխել ցանկացող բաժանորդները պէտք է գրեն նախ՝ թէ որտեղ և ինչ հասցէով են ստանում, և յետոյ, թէ որտեղ և ինչ հասցէով կը կամենային ստանալ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հեռագիրներ:

Քրոնիկոն.—Լուրեր: Քաղաքային նոր կանոնադրութեան մասին: Թուանշանների նշանակութիւնը և նրանց վնասակարութիւնը:

Թղթակցութիւններ.—Եկատերինոդար: Բագու: Թէոդոսիա:

Քաղաքական.—Քաղաքական լուրեր:

Խառն լուրեր:

Բանասիրական.—Եկեղեցագիտական նշմարներ:

Տեղեկատու:

Յայտարարութիւններ:

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

«ՆՈՐ-ԴԱՐ»-Ի

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 5 յունիսի.—«Новое Время»-ն հաղորդում է, որ առևտրական դատարանները ոչնչացնելու մասին ծրագիրը թողնուած է. վճռուած է սահպանել կէսը, այսպէս—Քիշինևում, Կերչում, Տագանրոկում, Արխանգելսկում առևտրական դատարանները կը ոչնչացնուեն, Օդեսայում, Վարշաւում, Մոսկւայում և Պետերբուրգում կը պահպանուեն: Պարտամուրհակային բաժանմունքը կը բաղկանայ մի անդամից՝ 500 րուբլուց բարձր պարտամուրհակների մասին միայն վճիռներ կայացնելու համար, իսկ այդ գումարից ցածր գործերը մտադրութիւն կայ հաշտարար հաստատութիւններին յանձնել: «Гражданинъ»-ը հաստատում է, թէ Սիբիրի երկաթուղու շինութեան պայմանների մասին խնդիրը պետական խորհրդում կը վճռուի միայն աշնանը:

Օրէնք է հրատարակուած պատերազմի ժամանակ զօրքերի մէջ զաւրեաղ-զինուորական պաշտօնեաների նոր կոչումներ մտցնելու:

ԲԼԱԳՈՎԵՇՉԵՆՍԿ.—Երէկ այստեղ ժամանեց Թագաժառանգը:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ.—Չնայելով, որ գրաւաթղթերի վերածման վերջնական ժամանակամիջոցը նշանակուած է յունիսի 15-ին և նախկին վերածումների պէս յայտարարումները մեծ մասամբ լինում են վերջին օրերին, այնուամենայնիւ 6% գրաւաթղթերի վերածման մասին յայտարարումները հասել են 30,000,000 րուբլու, 5% գրաւաթղթերի բորսային գինը 100¾—101 է, ուստի 6% գրաւաթղթեր ունեցողների համար օգտաւէտ է, որ չուշանան վերոյիշեալ ժամանակամիջոցից իրենց գրաւաթղթերը վերածելու և յիշեալ պրեմիայից օգտուելու համար:

ՊԱՐԻԶ.—Տիւրեննի գտած մելինիտ շինելու միջոցը Անգլիայում ապօրինի կերպով վաճառելու մասին գործը վերջացած է: Գիւտ անողն և միւս մասնակցողները դատապարտուած են 5 ամիս բանտարկութեան և 3-ից մինչև 1 հազար ֆրանկ դրամական տուգանքների, զրկելով քաղաքացիական իրաւունքներից 10-ից մինչև 5 տարի:

ՔՐՈՆԻԿՈՆ

Քաղաքիս բնակիչները տանջւում են. տօթն անտանելի լինելով, փողոցները չեն ջրւում. քաղաքային վարչութիւնն ասում է, թէ ջրանցքի ջուրը քիչ է, տակառներ է պատրաստել տալիս, որ գետի ջրով ջրել տայ փողոցները: Քաղաքիս բնակիչները մինչև այժմ այսքան թող են կուլ տուել, թող մի քիչ էլ կուլ տան և սպասեն: Վերջը, երևի, բարի կը լինի:

Վճռուած է, որ այսուհետև մարկերից ազատ լինեն այն թղթերը, որոնք վերաբերում են եկեղեցական-ծխական ուսումնարաններում ուսուցիչներ նշանակելուն, նոյնպէս և այն թղթերը, որոնք վերաբերում են ամեն դաւանութեան եկեղեցիներ և աղօթատներ հիմնելուն:

Ռուս դերասանուհի Մ. Ն. Երմոլովան, Թիֆլիսում փառաւոր աջողութեամբ մի շարք ներկայացումներ տալուց յետոյ, յունիսի 5-ին Օդեսա ուղևորուեց:

Թիֆլիսի վրաց (յունադաւանների) հոգևոր սեմինարիան ուսաց սինոդից, տեղական թերթերի ասելով, մի հրահանգ է ստացել, որով կարգադրւում է, որ այն աշակերտները, որոնք եկեղեցական երգեցողութիւնից թոյլ կը լինին, չփոխուեն բարձր դասարանները:

ԹԷՈԴՈՍԻԱՅԻՑ.—Քաղաքիս մէջ սաստիկ տարածուած է գողութիւնը. ապրիլ ամսին փող գողացան բանկից. մայիսի 8-ին մտել էին հայոց սբ. Գէորգ եկեղեցին և տարել մի սկիհ, արծաթեայ մի խաչ, մի գօտի, մի շիշ մեռոն, զանազան այլ արծաթեղէն—բոլորը 400 ր. արժողութեամբ: Տարել էին և 6 րուբլի մոմի փող և մի տուփ—էջմիածնի գանձանակը, որի միջի եղածի քանակութիւնը անյայտ է, բայց կարծւում է, որ շատ պիտի լինէր, որովհետև վաղուց է չէին բացել. գողերը մտած են լուսամուտից, որ չունի երկաթեայ վանդակ: Մայիսի 19-ին մտնում են գողերը յոյների եկեղեցին, որից տանում են նոյնպէս սկիհ, խաչ, սբ. պատկերն արծաթապատ և փող. բոլոր վնասը հաշւում են 500 րուբլու չափ. մայիսի 23-ին գիշերը գողութիւնը լինում է գիմնազիայում, իսկ թէ ինչ են տարել՝ չը գիտեմ: Չորս օր առաջ կողոպտեցին և մի արծաթեղէն ապրանք ծախողի խանութը. մի խօսքով գողութիւնը շատ է տարածուած. ոմանք կարծում են, որ թաթարներ են գողերը, որ համարձակւում են եկեղեցիներ կողոպտել (կարծես թէ քրիստոնեան չի կարող), իսկ ոմանք ասում են, թէ օտարականներ են: Այստեղ այժմ եկած են երկաթուղու կայարանի և նաւահանգստի գործի համար շատ օտարականներ, ի միջի այլոց և կովկասցիներ. կարծում են, թէ նրանք են գողութիւնների, որովհետև միւս տարիներն այսքան գողութիւն չէ եղած: Ինչ և իցէ հարկաւոր է ուշադրութիւն դարձնել: Դեռ ևս ոչ մի դէպքում ոչ մի գող բռնուած չէ:

Ստացանք Ֆերդինանդ Շմիդթի «Ռէյնեկէ աղուէսը», գերմաներէնից թարգմանեց Փիլիպպոս Վարդանեան: Տպուած է սոյն 1891 թուին Թիֆլիսում:

ՇՈՒՇՈՒՑ.—Մայիսի 26-ին կարկուտը մեզ էլ վնասներ հասցրեց: Կայծակը խփեց Հարի անունով մէկի տանը և մի գերան կոտրեց: Զարմանալին այս է, որ կայծակը սրանով երկրորդ անգամն է, որ միևնոյն տանն է խփում: Նախապաշարուածներն սկսել են կայծակի խփած տեղում մոմ վառել, դանձանակ ձգել և այլն:

ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են, որ այնտեղ քաղաքագլխի դէմ հաշտարար դատարանում դանգատներ են տրուում: Այսպէս նորերումս մի պատուաւոր քաղաքացու՝ պ. Խ-եանվիրաւորելու համար պ. քաղաքագլուխը չորս օր բանտարկութեան է դատապարտուած: Ասում են, որ պ. քաղաքագլխի դէմ ուրիշ դանգատներ էլ կան տուած հաշտարար դատարանում:

ԹԷՈԴՈՍԻԱՅԻՑ.—Այս տարի կարծես թէ թէոդոսցիները պատժւում են Աստուծուց. խիստ ձմեռը փչացրեց այգիների խաղողն ու պտուղները, այժմ էլ ահա գարունը վերջանում է և դեռ անձրև չէ եկել. կարիքը մեծ է, վարուցանքը վնասւում է, իսկ եթէ մի քանի օր էլ չարունակ անձրև չեկաւ, բոլորովին կը փչանայ, ուրեմն այս տարի պիտի Թէոդոսիայում լինի քիչ խաղող և ցորեն. իսկ այստեղի բերքերը դրանք են և դրանց առևտրով են պարապում շատերը. ուստի շատերը պիտի զրկուեն օգուտներից:

Տեղիս մի քանի հարուստ մարդիկ և նորեկ քահանան աշխատում են ուղղել տեղիս դպրոցի, եկեղեցու և առհասարակ ընդհանրութեան վերաբերեալ պաստաւութիւնները. այսպէս, օրինակ, տեղիս ամենահարուստներից մէկը, Ղազ. Բերբերեանց, ընտրուեցաւ երեցփոխան, որ միևնոյն ժամանակ հոգաբարձու էր դպրոցի. Նոր հոգաբարձու ընտրուեցաւ դարձեալ հասկացող, գործունեայ և միևնոյն ժամանակ կարողութեան տէր անձն՝ Յ. Ալթունճի: Այս ընտրութիւնների ժամանակ քահանան առաջարկեց, որ կազմուի և մի բարեգործական ընկերութիւն աղքատներին օգնելու. ամենքը համաձայնուեցան և խիկոյն խրնդիրը գրուելով ամենքը ստորագրուեցան և ուղարկեցին Թեմիս կոնսիստորիան հաստատելու համար:

ԲԱԳՈՒԻՑ.—Այխարհահռչակ Էդիսոնի հրաշագործութիւններից մէկը բագուցիներս էլ տեսանք: Մայիսի 29-ին Թաղիևի թատրոնում «էլէկտրականութեան թագաւորի» հնարած ձայնախօսի միջոցով մենք լսեցինք եւրոպական, ամերիկական յայտնի երգիչների և երգչուհիների երգեցողութիւնը. ի միջի այլոց լսեցինք Պատտիին, Կոկլասեան զուռնան և մի հայ երիտասարդի «Հայաստան» երգը. հասարակութիւնը շատ չէր շոգի պատճառով:

—Հրէաների արտաքսումը շարունակւում է. չնայելով ոստիկանութեան խիստ հսկողութեան, խարդախութիւններ շատ են լինում. հարուստ դասակարգի հրէաներից շատերը կրօնափոխ են եղել, Լուտերի վարդապետութիւնն ընդունելով:

—Այստեղ հետևեալ ցաւալի դէպքը պատահեց. Իրենց սեպհական տնում ապրող երկու եղբայրներից փոքրիկը (ազգով ռուս), գիշերը ուշ գալով տուն, տեսնում է, որ դուռը կողպած է. ուստի մեծ եղբօրը նեղութիւն չտալու համար, բարձրանում է դարբասի վրայով. շների հաչոցից արթնանում է բակում քնած մեծ եղբայրը և տեսնում է, որ մի սպիտակ էակ իջնում է դարբասի բարձրութիւնից. առանց մտածելու վերցնում է իր մօտ դրած հրացանը և պարպում է սպիտակազգեստ եղբօր վրայ, սպիտակ չտեղ դնելով: «Ախ, եղբայր, դու ինձ սպանեցիր» ասելով թաւալգլոր ընկնում է և մահանում: Անզգոյշ եղբայրը տեսնելով իւր ձեռքով սպանել է իւր սիրեցեալ հարազատ եղ-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԵԿԵՂԵՑԱԳԻՏԱԿԱՆ ՆՇՄԱՐՆԵՐ*)

«ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ» Արխիմանդրիտ եպիսկոպոսի Սեդրակեան, Մոսկուա 1891.

Հենութիւնը մի կողմ դնենք. նայենք ճիշտ շխտակ խրոզութեան վրայ: Որքան էլ այս առաջադրութիւնների և սրանց չընդունող հաստատութիւնների դէմ գրուած սպառնալիքների մէջ աչկարայ տեսնուի շուրթ իմաստակների դանդաչանքը. որքան էլ նրանց խերճակոչ փաստաբանութիւնը՝ ի պաշտպանութիւն անհատի ազատական իրաւունքների՝ հիմնուած տեսնենք աղխազուր տրամաբանութեան վրայ, և միջոցաւ որքան էլ նրանց կարծիքը, հիմքերը թիւնները «Նոյան», ... հաստատութիւնների մասին բոլորո-

քուած խելապատիկի բանդագուշանք համարենք,—այսու ամենայնիւ մենք իրաւունք չունենք այս բանի առաջ փակել մեր աչքերը: Սա մի բնորոշ երևոյթն է այն կարգ երևոյթներից, որոնք հասարակական ծանրակշիռ նշանակութիւն ունին: Մոլորութիւն է արդեօք սա, թէ ստուգութիւն. կեղծաւորութիւն է արդեօք, թէ բարեացակամութիւն—միևնոյնն է: Երկու դէպքումն էլ այդ բանը հայ ազգի ինքնուրոյն կենդանութեան այնպիսի զգալի ու նուրբ թելերն է շօշափում, այն էլ այնպիսի բրտութեամբ, որ անկարելի է դրա հաշիւը առկախ թողնել:

Եթէ հայ գերդաստանի մէջ պատսպարուել է և այնտեղ մարմնացել է քրիստոնէական վսեմ բարոյականի իդէալը ամուսնական կեանքի վերաբերմամբ. եթէ խմանում ենք գնահատել այդ հաստատութեան հիմքի և սահմանների անսպառ զօրութիւնը, որի շնորհիւ հայ գերդաստանը իրենից մի անառիկ ամրութիւն է ներկայացրել պատմական մրրիկների աշխարհակործան և աւերող բաղխումների առաջ,—ուրեմն պարտաւոր ենք արդարակորով դատողութեամբ քննել այս երևոյթեան սկզբը, ճշմարիտ և ոչ կարծեցեալ պատճառը: Որտեղից է, որ անտի և աւտօնոմիստիկական հայեացքները այդպիսի արագութեամբ տարածուելով հասարակաց գրեթէ բոլոր խաւերի մէջ, յանդգնում են հրապարակօրէն քրիստոնէական գերդաստանի հիմքերը եղծել ու հերքել, և հասարակութիւնը, մանաւանդ մեր մտացի համարուած դասը մի սանձեր յափշտակութեամբ ովսաննաներով փառաբանում է այն մարգարէին, որ քանի մի օր առաջ՝ իւր անկախ մտքի, անկախ մտածողութիւնների, անկախ արդիւնքների կարգը լրացրել էր ապահարզանի հաւատամքով:

Ինչ էլ որ մտածենք մայիսեան ցոյցերի մասին, իրաւախոհութիւնը պահանջում է վկայել՝ որ «Մշակն արժանի է վարձոյ իւրոյ»: Ընդունենք, ինչպէս և իրօք էլ է, որ ապահարզանի առաջադրութիւնների ex cathedra հրապարակութիւնից անմիջապէս յետոյ՝ ի մեծարանս առաջադիմականութեան պատգամախօսի կատարուած ցոյցերը աւելի ամբոխի երամական, անգիտակից հետևողութիւնն էր, քան թէ խոհական գիտակցութեան թելադրութիւն: Միայն չմոռանանք, որ այդ ցոյցերին մասնակից էլ էին այնպիսի անձինք, որոնց ներկայութիւնը այդտեղ մի անբացատրելի գաղտնիք մնաց մեզ: Ո՜վ, ո՜վ. բայց այդ անձինք եթէ կամենում էին իրենց կոչման խղճի մօք և անձնուիրութեամբ ծառայել՝ մի բնական նողկանք պիտի տածէր դէպի այն չարաթոյն ուսումը ու ուսումնարանը, որ վարդապետում է թէ՝ «Քաղաքական թերթը կրօն չունի», թէ՝ «Հայաստան եկեղեցին մի աղանդ է», թէ՝ «Եկեղեցու օրինադրած կարգը ամուսնութեան մասին, առանց ապահարզանի՝ անբարոյականացուցիչ դրութիւն է», թէ՝ «Ապահարզանը ամուսնութեան լրացուցիչ մասն է», թէ՝ «Ոչ միայն ազգութիւնը, այլ միևնոյն ընտանիքը կարող է բաղկացած լինել այլ և այլ դաւանութիւններին պատկանող անդամներից» և սրանց նման հազար ու մէկ խորհրդակործ վարդապետութիւններ: Սրանք գոնէ պիտի գիտենային, թէ ինչ է կրօնը, որտեղ էլ լինի. ինչ է ապահարզանը՝ ինչ մօք էլ որ քարոզուի եկեղեցի ժողովրդի մէջ. մի խօսքով պիտի իմանային, թէ առաջադիմականութեան, լուսաւորութեան անունով ինչպիսի չար ու ժանտ սերմեր են, որոնք սերմանւում են «ի մարմին»:

Այս հարևանցի տեսութիւնից կարելի է համոզուել, որ մեր կեանքի բոլոր շրջաններին տիրապետել է մի այնպիսի շփոթմունք, որ ակամայ յիշեցնում է բաբելոնեան խառնակութիւնը: Այդ խառնակութեան մէջ՝ մեր գիտակցութիւնը այնքան խաւարել է, որ մեզ պաշարած խաւարի մէջ չենք իմանում, որ խոկ և խոկ վարւում ենք այն տխմարի նման, որ հատու կացինով կատաղաբար բունից կտրատում է ծառի այն ճիւղը, որի վրայ ինքը կանգնած է: Եթէ աւելացնենք, որ ճիւղը անմիջապէս բունից շառաւիղած ճիւղերից միայնակ դալարն ու պտղաբերն է, միւսները չորացած, զօսացած ու տերևաթափ են՝—այն ժամանակ համեմատութիւնը կատարեալ կը լինի:

Այս հանգամանքը իմանալով, կարող ենք երևակայել, թէ ինչպիսի կարևո-

*) Տես «Նոր-Դար» № 94.

քօրը, քիչ է մնում խեղդարուի. ասում են ինքնասպանութեան փորձ է ուզեցել անել, բայց արգելել են։ Մի այդպիսի դէպք էլ ուրիշ տեղ է պատահել միևնոյն օրերում։ Մալականուհի զոքանչը իր փեսի սնդուկը քրքրելիս գտնում է մի ատրճանակ և սկսում է հետաքրքրութեամբ նայել. խելոյն փեսան կանչում է՝ «մայրիկ, վայր դիր, ատրճանակը լիքն է», բայց ի զուր. անզգուշութիւնից թողնում է չխիկը, գնդակը մտնում է փեսի կուրծքը, որից ծանր կերպով վիրաւորւում է։ Կան մարդիկ, որ այս դէպքը ուրիշ կերպ են պատմում։

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՆՈՐ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

—

Քաղաքային նոր կանոնադրութեան համաձայն, քաղաքային խորհուրդներին իրաւունք կը տրուի պարտադիր որոշումներ կայացնել միայն հետեւեալ առարկաների մասին. 1) հրդեհների դէմ նախազգուշացնող միջոցների մասին. տանիքներ, վառարաններ և ծխնելոյզներ շինելու և դրանց կարգին պահելու մասին. այն տեղերի մասին, որտեղ թոյլ չեն տրւում դիւրավառ առարկաների պահեստներ շինելու, և այդ առարկաները պահպանելու պայմանների մասին, նոյնպէս և նաւթային և իւղերի առևտրի և դրանց համար պահեստներ շինելու մասին. 2) փողոցները, հրապարակները, այգիները, ջրանցքներն և այլն կարգին պահելու կանոնների մասին. 3) հասարակական վարչութեան վերահսկողութեան յանձնուած շինութիւններն ու արձանները կարգին պահելու համար ձեռք առնելիք միջոցների մասին. 4) նաւահանգիստներ, կամուրջներ և այլն շինելու և պահպանելու մասին. նաւագնացութիւնը, տեղական ջրային հաղորդակցութիւնները կանոնաւորելու և այն անձերի գործունէութեան կանոնների մասին, որոնք սպասքներ են տանում և ճանապարհում. 5) ձիաքարշ երկաթուղիները և ուրիշ կատարելագործուած ուղիները պահպանելու և դրանցից օգտուելու մասին. 6) բնակարանային գործի և հասարակական կառքերի ձևի մասին. կենսական մթերքներ և խմիչքներ վաճառելու համար առողջապահական տեսակէտից շինութիւններ, նոյնպէս և գործարաններ, արհեստանոցներ, բաղնիքներ, սպանդանոցներ և այլն շինելու և դրանց պահելու կանոնների մասին. 8) գործարաններից և ուրիշ այդպիսի հիմնարկութիւններից ջուրը փչանալու, թէ մարդկանց և անասունների տարափոխիկ հիւանդութիւնների դէմ միջոցների մասին. 9) տնային կենդանիներից բնակիչներին անվտանգ կացուցանելու միջոցների մասին. 10) վաճառանոցներում և շուկաններում ներքին կարգ պահպանելու, տօն օրերին խանութներն ու գործարանները փակելու, նոյնպէս և ոգելից խմիչքների առևտրի մասին. 11) փողոցներում, գետերի, ջրանցքների վրայով երթևեկութիւնն անվտանգ կացուցանելու և հեղեղների դէմ նախազգուշացուցիչ միջոցներ ձեռք առնելու մասին և 12) հասարակական տեղերում կարգ ու կանոն պահպանելու համար միջոցներ ձեռք առնելու մասին, որոնք ծախքեր կընդունին կամ դրանց համար հարկաւոր կը լինի առեւտուրն և արդիւնաբերութիւնը սահմանափակել. Քաղաքային խորհրդի պարտադիր որոշումները, որոնք վերաբերում են անասունների կոտորածը վերջացնելուն, չեն կարող վերաբերուել անասունների վարակիչ հիւանդութիւնները վերջացնելու և դրանց առաջն առնելու միջոցներին, իսկ ոգելից խմիչքների առևտրի մասին որոշումները հրատարակւում են, նահանգական խմիչքներին վերաբերեալ վարչութիւնից հաստատուելուց յետոյ։ Քաղաքային խորհրդի կայացրած պարտադիր որոշումները մշակւում են կամ այնպէս, ինչպէս ինքը խորհուրդն է հարկաւոր դատում, կամ ինչպէս տեղական ոստիկանապետն է կարևոր գտնում։ Քաղ. խորհրդի պարտադիր որոշումները նախօրէն առաջարկւում են նահանգապետի հայեցողութեան, որ եթէ դրանց հաստատման արգելքներ չի գտնիլ, կը հրատարակէ որոշեալ կարգով։ Պարտադիր որոշումը հրատարակելիս ժամանակամիջոց պէտք է նշանակուի, որից յետոյ նա իր զօրութիւնն է ստանում. այդ ժամանակամիջոցը կարող է լինել երկու շաբաթից պակաս՝ այդ որոշումը յայտարարելու օրից հաշուած։ Ոստիկանական պաշտօնեաները պարտաւոր են վերահսկել պարտադիր որոշումների անթերի և ճիշտ կատարմանը. բացի դրանից, նոյն այդ նպատակի համար քաղաքային խորհուրդները կարող են քաղաքամասերի առանձին հողաբարձուներ ընտրել։

ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ և ՆՐԱՆՑ ՎՆԱՍԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆԸ.

—

«Նոր-Դար»-ի 63, 88 և 70 № №-ում թուանշանների մասին թեր և դէմ երեք յօդուած կարդացինք. դրանից երկու առաջին համարներում յօդուածագիր պ. Սոլովեանը թուանշանների գործածութեան կողմն է, իսկ վերջին համարում յօդուածագիր պ. Մատինեանը դէմ է դրան։ Այս երկու յօդուածագիրները մի դրական բան չեն ասում այն մասին, թէ թուանշաններն ինչ նշանակութիւն պէտք է ունենան թէ ուսուցիչների և թէ աշակերտների համար. թէ դրանք ինչ ազդեցութիւն են ունենում աշակերտների վրայ. թէ թուանշաններն ինչ օգուտ և վնաս են տալիս. թէ թուանշաններն ինչպէս են գործ դնւում մեր դպրոցներում և թէ դրանցից ինչպիսի տգեղ երևոյթներ են տեղի ունենում ուսումնարաններում։ Ուստի մի կողմ թողնելով դրանց մէկ-մէկու դէմ գրածները, որոնցից այստեղ փաստեր առաջ բերելն աւելորդ ենք համարում, մեր այս յօդուածովը ցանկանում ենք մեր վերև յիշած հարցերին համառօտ պատասխանել, և դրանց մասին մեր ասածը հաստատելու համար փաստեր կ'բերենք ոչ թէ յայտնի մանկավարժների գրածներից, այլ աշակերտական շրջանում չարունակ երևացող աչքի ընկնող դէպքերից։

Թուանշանների վնասակարութիւնն ակներև է, որովհետև դրանց պատճառած վնասները մինչև օրս թէ դպրոցներին և թէ աշակերտներին մեծ են։ Եւ այս բոլորը լաւ յայտնի կ'լինի նրանց, որոնք դպրոցական գործի հետ մօտիկ ծանօթ են կամ մի քանի տարի չարունակ աշակերտել են։ Վերջիններս կամայ-ակամայ իրենց վրայ փորձած կ'լինին լաւ և վատ թուանշանների ազդեցութիւնը։ Ճշմարիտն ասած՝ հիմա թուանշանների գործածութիւնը դպրոցներում խիստ վնասում է աշակերտների մտաւոր և բարոյական զարգացմանը։

Իսկ այժմս թուանշաններն ոչինչ արժէք և նշանակութիւն չունին և ուսուցիչները դրանցով չպէտք է առաջնորդուեն՝ լաւ աշակերտը վատից, սովորողը չսովորողից, ընդունակը բթամտից որոշելու և թուանշաններով չափելու իւրաքանչիւր աշակերտի գիտութեան աստիճանը, քանի որ, մի առժամանակ ինչ-ինչ պատճառներով լաւ համարուող և լաւ սովորող աշակերտը նրանից յետոյ կարող է շատ վատ լինել, իսկ վատը լաւ։ Բացի սրանից, երբ ուսուցիչը թուանշաններին նայելով մի աշակերտի վրայ լաւ կամ վատ գաղափար է կազմում, իսկ այդ համոզմունքը շատ դժուարութեամբ է փոխւում և դրա հետեւանքը լինում է այն, որ [illegible] նկատելով ուսուցչի արարքը, սկսում են նրան ատել, արհամարհել և թշնամի կարծել իրենց և շատ անգամ էլ այդ առթիւ ուսուցչի և աշակերտների մէջ և տարաձայնութիւններ և ընդհարումներ պատահում։ Բայց աշակերտներն էլ չպէտք է սովորեն լոկ լաւ թուանշան ստանալու համար, որպէս զի իրենց գիտեցածը համապատասխան լինի մի որ և իցէ բարձր թուանշանի և մեծ-մեծ թուանշաններով յայտնուեն հասարակութեանը, որպէս լաւ սովորողներ, քանի որ թուանշաններն իրենց գիտութեան չափը և աստիճանը որոշելու զօրութիւն չունին։ Թուանշանների նշանակութիւնը միմիայն այն պէտք է լինի, որ դրանք ծառայեն ուսուցիչների համար, որպէս մի ամենալաւ միջոց իմանալու՝ թէ այս ինչ օրը քանի աշակերտի են դաս հարցրել և ով ինչպէս է պատասխանել իր դասը, որպէս զի այդպիսով մինչ միևնոյն աշակերտներին դաս չհարցնեն և միւս կողմից էլ միջոցներ ձեռք առնեն յաղթելու այն բոլոր արգելքները, որոնք պատճառ են դառնում աշակերտներին չսովորելու իրենց դասերը։ Եւ թուանշանները պէտք է գրուեն ոչ թէ դրա համար պատրաստած դասարանական ցուցակում, այն էլ աշակերտների ներկայութեամբ, այլ ծոցի յիշատակարանում, որ իւրաքանչիւր ուսուցիչ հենց յատուկ թուանշաններ գրելու համար պատրաստի պէտք է ունենայ և նշանակուող թուանշանները պէտք է գրուեն աշակերտներից բոլորովին ծածուկ, այնպէս որ ոչ ոք չիմանայ, թէ ուսուցիչը թուանշան է գործածում, թէ ոչ։

Առհասարակ հասկացող և հասարակ շրջաններում, երբ կամենում են իմանալ, թէ մի աշակերտ ինչպէս է սովորում, կամ մէկն ինչպէս է աւարտել ուսումնարանը, խոկոյն հարցնում են, թէ նա այս ինչ առարկայից ինչ թուանշան ունի։

Պարզ բան է, որ լաւ թուանշան ունեցողն անտարբեր ուրախութեամբ յայտնում է իր թուանշանը, իսկ վատ թուանշան ունեցողն ամաչելով կամ պատուասիրութիւնից դրդուած չի յայտնում կամ սկսում է զանազան պատճառներ բերել, որպէս զի իրեն արդարացնէ և ուսուցչին մեղաւոր դուրս բերէ. և ահա դրանցից մինչ կարելի է լսել այսպիսի խօսքեր. «ես այդ դասին բացակայ էի և չգիտէի, թէ ուսուցիչն այդ օրն ինչ դաս է տուել, որ ես էլ պատրաստէի. ուստի անպատրաստ գնացի դասատուն և յանկարծ ինձ հարցրեց, ես էլ չկարողացայ դասս պատասխանել. պատմելիս անզգուշաբար մի բան սխալուեցի և դրա համար էլ վատ նշան գրեց և խոստացաւ, որ միւս ամիս ուղղէ. կամ բացարձակ կերպով յայտնում է, որ այդ առարկայի ուսուցիչն իւր հետ սաստիկ ընկած է, ամեն կերպ աշխատում է վնասել, պատմելիս չփոթեցնել, խառնել և այլն, որպէս զի ինձ վատ գրէ. ուստի ես էլ վճռել եմ, որ սրանից յետոյ դրա դասերը չ'պատրաստեմ, դասատուն էլ չ'յաճախեմ ու այդպէս էլ անում եմ. թող ինչ ուզում է անի։»

Լաւ թուանշան ստանալու ձգտումը, որպէս մի վարակիչ ախտ այնպէս տարածուած է բոլոր թէ մեծ և թէ փոքր աշակերտների մէջ, որ աշխարհ կարելի է ասել, թէ չասեմ միակ նպատակը և ցանկութիւնը կազմում է լաւ թուանշան ստանալը և ոչ թէ գիտակցաբար սովորելը։ Մեր ասածի ճշմարտութիւնը հաստատելու համար, թող հետաքրքիր ընթերցողները մտնեն մի որ և իցէ դպրոց և կ'տեսնեն, որ աշակերտները գրքերը ձեռքներին դաս են պատրաստում միասին կամ խումբ-խումբ՝ տուած դասը մեքենայաբար թութակի նման անգիր սովորում ծայրէ ի ծայր անգիր անելով, որպէս զի մի կերպ այն տաղտալից րոպէն անցկացնեն, նրանից յետոյ ինչ կուզէ լինի։ Փորձի համար հարցրէք այդ աշակերտներին, թէ ինչու են դաս սովորում և խոկոյն պատասխան կ'ստանաք—«որ լաւ թուանշան ստանանք»։ Եւ աշակերտներն ինչպիսի միջոցներ չեն գործ դնիլ միմիայն լաւ թուանշան ստանալու համար. ձեռքներից եկած միջոցները չեն խնայիլ միայն թէ հնար լինի ազատուել այդ անիծուած թուանշաններից և կամ փոխել վատը—լաւ։ Այդ է պատճառը, որ դուրս են գալիս այնպիսի աշակերտներ, որոնք աւարտած են լինում, որպէս առաջադէմ աշակերտներ և ունենում են բաւական լաւ թուանշաններ, բայց թուանշաններին համեմատ նրանք չեն ունենում համապատասխան գիտութիւն։ Պատահում են և այսպիսի դէպքեր, որ աշակերտը դասը չէ իմանում, բայց վախենում է վատ թուանշան ստանալուց. ուստի դրանից ազատուելու համար, աշխատում է միջոցներ գործ դնել ուսուցչին խաբելու, և ահա տեսնում է, որ աշակերտը պատմելիս մի աչքով ուսուցչին է նայում, իսկ միւսով սրան-նրան, որպէս զի կարողանայ կարդալ առանց նստած ընկերների դասագրքերը. կամ ականջը սրած լսում է, թէ ով ինչ է ասելու. ահա այսպիսի ժամանակ օգնութեան են հասնում ընկերները, որոնք դասագիրքը ծածուկ բաց անելով, որպէս զի նա կարդայ, կամ իրենք յուշերը կարդալով, փսփսացնելով և շատերն էլ մատներով, աչքով, [illegible] հասկացնելով նրան դասի դժուար տեղերը։ Եթէ այս միջոցով աշակերտն ազատւում է խօսք լաւ, իսկ եթէ կրկին արժանանում է վատ թուանշանի, ահա և սկսւում է ուսուցչի և աշակերտի մէջ զանազան բանակռիւներ։ Վերջինս աշխատում է ցոյց տալ, որ ինքն իմանում է իր դասը, մինչ սովորում է, բայց ուսուցիչը չէ վարձատրում իր աշխատանքը և լաւ չէ վերաբերւում իր հետ։ Պարզ բան է, որ այսպիսի բանակռիւները վատ հետեւանքներ են ունենում և ուսուցչի և աշակերտների համար։ Լաւ թուանշանն աշակերտների վրայ [illegible] ազդեցութիւն է թողնում և միւս կողմից էլ նրան ծուլութեան պատճառ է դառնում. շատերը վստահանալով, որ իրենք լաւ են սովորում, այլ ևս չեն ուզում աշխատել, հաշուելով և այս, որ եթէ մի անգամ վատ թուանշան ստանան, այնուամենայնիւ դրանց միջին թիւը կիսամեակում բաւարար կը դուրս գայ։ Բացառութիւն մի ամբողջ դասատան մէջ շատ քչերն են կազմում։

(Վերջը միւս անգամ)

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԵԿԱՏԵՐԻՆՈԴԱՐ, 22 մայիսի.—Սրանից 7—8 տարի առաջ Եկատերինոդար քաղաքը յաճախողը անշուշտ պիտի գոհ սրտով բաժանուէր մեզանից. իսկ դրանից էլ 15 տարի առաջ անցորդն օրհնելով Աստուած պիտի դնէր իր տունը, որտեղ մէջ տանելով դէպի մեզ, տեղացի հայերը, տածած ամենաքաղցր յիշատակ. Երբ Եկատերինոդարի ամենալաւ և ամենանոր մանկավարժական կանոններով բացուած առաջին դպրոցը պատկանում էր մեզ՝ դա յայտնի մանկավարժ Համբարձում Իփէկճեանի օրով էր։

Այդ ժամանակուայ հայերից լաւ գոր-

…բութիւն ստացած պիտի լինի Սեղրակեան Արիստակէս սրբազանի «Ամուսնական խնդիրներ» աշխատութիւնը այն մարդկանց աչքում, որոնք այս ու այն պատճառով հեշտութեամբ չեն կարող համակերպել մեր կեղծ առաջադիմականների հոսանքին. չեն կարող գրչի մի հարուածով ժխտել այն հիմքերը, որոնց վրայ դրուած է իրենց կրօնական-բարոյական աշխարհայեցողութեան հաստատութիւնը և լրութիւնը։ Մի գիրք, որ այդպիսի բարձրաստիճան անձի աշխատութիւնն է՝ արդարև մեծ ծառայութիւն կարող էր ցոյց տալ հասարակութեան՝ սթափեցնելով նրա գիտակցութիւնը և կատարեալ գիտութեան լոյս սփռելով մեր խաւար մտքի առաջ այն սկզբունքների վրայ, որոնց վրայ հիմնուած է մեր գերդաստանական կեանքի հաստատութիւնը։ Ճշմարիտ է, ինչպէս տեսանք՝ մեր մտաւոր շրջանում տիրած շփոթմունքը, խառնակութիւնը մեծ է և սաստիկ։ Բարեբաղդաբար կայ մի կէտ, որ կարող է խաղաղութեան յոյսի խարիսխ լինել.—մենք տեսնում ենք, որ մեր ժողովուրդը մաքուր աւետարանի պատգամները լսելու և' տրամադրութիւն ունի և փափագ։ Հետեւաբար այդ կողմից լսուող ձայնը և յորդորը հասարակաց միտքը այսօր սաստկութեամբ յուզող և շփոթող խնդրի մասին՝ նա, այդ ծարաւի ժողովուրդը՝ կարող է ընդունել միայն երկիւղածութեամբ։ Ամուսնական խնդիրը մեզանում բուն կրօնական-եկեղեցական խնդիր է։ Խախտել այդ հաստատութեան աւանդական հիմքը և նոր սկզբունքների վրայ վերահաստատել՝—նշանակում է խախտել եկեղեցու հիմքը։ Չնայելով այս հանգամանքին՝ մինչև այժմ այդ խնդրի մասին բացառապէս խօսել ու խորհրդածել են միմիայն մեր աշխարհիկ գրողները։ Բայց որովհետև նրանք իրենց հայեցողութեան յատկութեամբ և սահմանով չէին կարող տեսնել ու զննել այն կողմերը, որ իսկապէս կրօնական-եկեղեցական խնդիրների էութիւնն է,—բնականաբար սրանք իրենց բոլոր խորհրդածութիւնների մէջ աւելի պիտի դանդաղէին «յուսումն օտարս», քան թէ պիտի խմատառէին յայտնական ճշմարտութիւններից բղխած օրէնքների պահանջը։ Անհասկանալի պատճառը, թէ ինչի Սեղրակեան սրբազանի աշխատութիւնն այդպիսի կարևորութիւն պիտի ստանայ և պիտի գրաւէ ամեն մի խոհական մարդի ուշադրութիւնը, որ ինչպէս ասացինք՝ այնքան հեշտութեամբ չէ կարող նետուել մեր կեղծ առաջադիմականների ցոյց տուած հունի մէջ։ Այդ աշխատութեան հեղինակի բարձր աստիճանը և դիրքը մեր եկեղեցու նուիրապետական կարգի մէջ՝ ինքնըստինքեան մի գրաւական պիտի լինէր, որ այդ գիրքը մի պայծառ լոյս կը սփռէ այն խաւարի մէջ, որտեղ մենք մեր ազգային գոյութեան արմատն ենք պահպանում։

Որ մեր մէջ այժմ բուն ազգային տագնապալից խնդիրների կարգում առաջին ու գլխաւոր տեղն է բռնում ամուսնական խնդիրը՝ դա անհերքելի իրողութիւն է. և ոչ ոք կարող չէ ասել, որ այդ խնդիրը մեր կեղծ լուսաւորեալների երևակայութեան արդիւնքն է։ Մինչև այդ «լուսաւորեալների» դուրս գալը՝ ձևապաշտութեան փչած շունչի թանձր գոլորշին եղծել ու խանգարել էր մեր գերդաստանի պատկառելի պատկերը։ Ի հարկէ մեր գերդաստանական-ամուսնական հաստատութեան մասին խորհրդածողները՝ որպէս միմիայն արտաքին կողմը նշմարողներ՝ այդ արտաքին ապականութիւնից կարող էին հետեւցնել, որ ներքինն էլ ախտաւոր է ու խանգարուած։ Խնդիրն այն ժամանակ կարող էր լրջութեամբ պարզուել, եթէ անաչառ միտքը երկու կողմն էլ լսելու միջոց ունենար։ Մինչև այժմ մենք լսել ենք նրանց, որոնք գիտեն միմիայն արտաքինը դիտել. Լսենք այժմ այն ձայնը, որ խնդրի ներքին կողմը դիտելու կոչումն ունեցող անձի ձայն լինելով, մեզ համար առանձին նշանակութիւն պիտի ունենայ։ Լսենք և խորհրդածենք։

Բժ. Արսմեանց

(Կը շարունակուի)

ծիչներ դուրս եկան. մէկը տէր Յարութիւն քահանայ Վարդանեանցն էր, իւր հետ ունենալով հետեւեալ անձերին՝ պ.պ. Խոնդուրեանցին, Գէորգ Ձերքեզեանցին, և Ազսենտ Բաղչխարայցեանին. դրանք ստեղծեցին այն, որով կարող ենք պարծենալ մենք—այժմեան սերունդը։

Եւ այդ վերոյիշեալ վաճառականներն ունէին միայն երկու անշահասէր խորհրդատուներ, այն է՝ Հ. Իփէկճեան և տէր Յարութիւն Վարդանեանց. մէկը եկեղեցու հիմքը դրեց, միւսն էլ դպրոցի։ Աստուած իւր ընտրեալներին պարգեւել էր անխարդախ և անարծաթասէր սրտեր. Երկուսն էլ մեռան առանց մի կոպէկ թողնելու իրենց ժառանգներին։ Երկուսն էլ իրենց կենդանութեան ժամանակ հալածուել են բանսարկուներից։ Սա առաջին շրջանն էր մեր ինքնաճանաչութեան կեանքի ասպարիզում. երկրորդը՝ պ. Տիրան Գալֆայեանի օրովն էր։

Երբ Հ. Իփէկճեանի ձեռքով պատրաստուած մանուկները դարձել էին պատանիներ, իսկ պատանիները՝ չափահաս, ապա թէ՝ պ. Գալֆայեանն իւրեն յատուկ ճարպիկութեամբ և աշխոյժով կարողացաւ գրաւել երիտասարդների սրտերը և կազմեց ժողովրդական-մատենադարան,—որն առաջինն էր թէ ռուսների և թէ մեր մէջ, մօտաւորապէս 600—700 գրքերից կազմուած. այդտեղ ստացւում էր 8—9 լրագիր և մի քանի ամսագիր. Նըրա եռանդին ենք պարտական, որ տեղիս հայերն առաջին անգամ տեսան հայկական բեմ. Պ. Գալֆայեանի մօտ չուրջ բոլորեցին մատաղ ոյժերը և հայոց լեզուով գրուած ներկայացումները գրաւեցին օտարներին անգամ.

Օտարները սիրեցին հայերին. տեսան, որ սրանք էլ աշխատումեն ապրել մտաւոր կեանքով և ունին գրականական լեզու և բեմ, ունին ձգտումն զարգանալու, ասին՝ սրանք էլ մեր փոքր եղբայրներն են, և շատերը անդամ եղան մատենադարանին։

Գրականական և երգեցողական երեկոները տարին առնուազը 6 հատ կ'լինէր և որոնք նոր բանիր էին ժողովրդի համար. ժողովուրը սկսեց բան սովորել և նրա ճաշակը բարգաւաճել....

Բայց պ. Գալֆայեանն էլ աղնիւ մարդիկ կարողացան հախիցը գալ... գընաց պ. Գալֆայեանը։

Եկան մի քանի ուրիշները, բայց սրանք առանց մի որ և է հետք թողնելու գընացին. Դրանցից յետոյ եկան ուրիշ երկուսը. սրանք ասուպի նման անհետք չ'անցան, չգլորուեցան մեզ համար, այլ մեզ սովորեցրին՝ երկպառակութիւններ անել, իրար միս ուտել և խռովութիւններ սարքելով իրար տուն քանդել. բայց բարեբաղդաբար սրանց յաղթանակն էլ երկար չտեւեց. իրենց սարքած մեքենան իրենց վնասեց։

Նախկին ուսուցիչների՝ պ. պ. Հ. Իփէկճեանի և Տ. Գալֆայեանի ցանած բարի սերմերը ի զուր չ'կորան. Նրանց պատրաստած երիտասարդութիւնը հասկացաւ, որ մի մարդ քանի որ ինքն իւր մասին հոգ չտանէ, նրան իվերուստ օգնող չի լինի. ուստի տեղիս հայ գործակատարները հաւաքուեցին և 900 թէ 1000 ռուբլի փող ժողովեցին և ուզում էին գործակատարների ընկերութիւն կազմել. Չգիտեմ ինչ եղաւ, ինչ չեղաւ, բայց այքանը գիտեմ, որ այժմ—«Նէ ընկերութիւն կայ, նէ փողը»։ Այլ առակ. հանգուցեալ երջանկայիշատակ տէր Յարութիւն քահանայի գերեզմանի վրան ուզեցին մի շիրիմ դնել. փողը հաւաքեցին և, որքան լսած եմ, պ. Մանուկ Փէչէքերեանին յանձնեցին. հիմա՝ հանգուցեալի գերեզմանի վրան «Նէ շիրիմ կերևնայ, նէ մէջ տեղը փարայ»։ Եւ, ինչպէս ասում են, այսպէս, մի քանի ընկերութիւններ կազմուել, փողեր հաւաքուել և յետոյ ամէն բան մոռացութեան տալով գնացել ոչնչացել են։

Ընկերութիւնները դեռ ես չ'ծնած՝ մեռան, չհասնելով իրենց նպատակին. Չըհասնելու պատճառը նախ՝ որոշ կազմուած ծրագիր չունենալն էր և երկրորդ՝ շատերի անտարբեր վարմունքը դէպի հասարակային պահանջները, որովհետև բանի մէջը խնամութիւն կար։ Բաւական է, վերջապէս, այս խնամութիւնը պահպանելով ստորանալ և ստորացնել մատաղ սերունդը. Թող նախկին «ազալի» ճիւաղական պատկերը այրուի և ոչնչանայ. Ժամանակ է ամեն բանի հաշիւ և համար պահանջել։

Արդ՝ տեղիս մի տասնեակ խելահաս անձեր ցանկանալով վերջ դնել այս անմիտ և աննպատակ ընկերութիւններին, յանձնարարեցին ինձ դիմել ձեր պատուական թերթի միջոցով «Կով. Բարեգործական Ընկ.» պ. նախագահին, խնդրելով, որ տեղիս ժողովրդի (ցանկացողների) փափագը յագեցնելու համար բարեհաճէ վերոյիշեալ ընկերութեան ճիւղի ծրագիրն ուղարկել մեզ—եկեղեցու երեցփոխ Յովհաննէս Բաշմաքեանի հասցէով։ Ահա նրա հասցէն՝ г. Екатеринодаръ (Куб. обл.) Ивану Романичу Башмакову, Арм. церк. ктитору.

Մ. Քացախեան.

ԲԱԳՈՒ, 4 յունիսի.—Կարդալով «Նոր-Դար»-ի 75-րդ համարի քրոնիկոնի բաժնում տպագրուած եղ. Թումանեանցների շոգենաւի նաւապետի օգնականի (Մ. Ե. Կարագուլեանցի) անձնասպանութեան լուրը, հարկ եմ համարում այսքանս ասել, որ պ. լրատուն չիմանալով գործի ճիշտ պատճառը, անհիմն լուր է հաղորդում. Նա ասում է, որ իբր թէ «մինչ որ պատճառով նաւապետը միշտ անհաշտ է վարուելիս եղել իւր օգնականի հետ. մայիսի 3-ին նաւապետը իւր օգնականից գանգատւում է նաւատիրոջը. վերջինս էլ առանց գործի էութիւնն իմանալու խիստ կերպով յանդիմանում է օգնականին և հաշիւը ներկայացնում նրան և այլն։»

Նախ, ինձ որքան յայտնի է, նաւապետը և օգնականը միմեանց հետ մինչ այդ օրը շատ սիրով և հաշտ են եղած. այս բանում կարող են մինչև անգամ երդումով վկայել նաւի բոլոր ծառայողները։ Ճշմարիտ է, նոյն օրը նաւապետը գալով եղ. Թումանեանցների գրասենեակը, յայտնում է, որ համաձայն իւր նաւապետական իրաւունքների և կանոնների ուզում է արձակել օգնականին, առանց յայտնելու, թէ ինչ և ինչ պատճառով. բայց եղ. Թում. ոչ թէ «խիստ կերպով յանդիմանում և հաշիւ են ներկայացնում», ինչպէս պ. լրատուն է ասում, այլ թէ քանիցս անգամ նաւատէրը խնդրում է նաւապետին, որ չարձակէ, այլ հաշտուին ու շարունակեն իրենց պաշտօնը. սակայն նաւապետը չի լսում նաւատիրոջը ու այդպէս անորոշ դրութեամբ հեռանում է գրասենեակից, և չ'անցած քառորդ ժամ՝ պատահում է յիշեալ դժբաղդութիւնը։ Այդտեղ ինչ մեղաւոր են եղ. Թումանեանները։ Նաւապետը այժմ բոլորովին առողջ է և քանիցս անգամ խնդրել է եղ. Թում., որ կրկին նաւումն ընդունեն իրեն, սակայն վերջիններս բոլորովին մերժել են ասելով. «դու, որ մեր խօսքը չը լսեցիր և առիթ եղար երիտասարդի անձնասպանութեան,—գնա այժմ ուր կամենում ես, մենք քեզ չենք կարող ընդունել»։

Ղ. Ա. Խաչատ.

ԹԷՈԴՈՍԻԱ, 25 մայիսի.—Ես այս տարի գալով Թէոդոսիա և իմանալով, որ այստեղ մի ժամանակ (ԺԷ և ԺԴ դարերում) եղած են գաղթականութիւններ Անի քաղաքի կործանումից յետոյ, հետաքրքրուեցայ իմանալ, թէ ինչպէսի անցքեր են ունեցել նրանք, ինչով են պարապել և ինչ են թողել մինչև այսօր, որպէս յիշատակ նրանց փառաց. ուստի հետ ծանօթանում էի այստեղ, ամենից հարցնում էի տեղեկութիւններ և գրուածքներ (ձեռագիր), որով կարողանայի իմանալ այն ամենը, ինչ որ ինձ հետաքրքրում էր, և պաշտօնակից բարեկամներս էլ, որոնք ապրում են Կովկասի զանազան քաղաքներում, անդադար գրում էին նամակով, որ իրենց ծանօթացնեմ քաղաքիս և առհասարակ Ղրիմի հայերի անցեալի և ներկայի հետ։ Ահա այդ նպատակով պատուականս խմբագրութ[ե]իդ էջերում կամենցայ տպած տեսնել մի քանի խօսք, որպէս զի այդպիսով հետաքրքրուողները ծանօթանան գոնեա մասամբ։ Դուք չզլացաք տպել իմ երկու գրութիւններս, որով ինձ քաջալերեցիք և համարձակութիւն տուիք դարձեալ գրելու մի քանի խօսք։ Մի քանի օր առաջ գնացել էի իմ ծանօթներիցս մէկի մօտ հիւր. խօսք բացուեցաւ Ղրիմու հայերի վերաբերմամբ։ Ծանօթս ասաց, որ մի ժամանակ Կէֆէում (Թէոդոսիայում) կային շատ հայեր։

—Քանի հազար են եղած, հարցրի նրան.

—չգիտեմ, ասաց նա, միայն պէտք է որ խիստ շատ եղած լինին, որովհետև նըրանք ունեցել են իրենց համար բերդ և բազմաթիւ եկեղեցիներ. «24 հատ» կարեցի նրա խօսքը.—ոչ թէ 24 հատ, այլ 30-ից էլ աւելի... Վերջը ասաց, որ ինքը ունի մի ձեռագիր, որի մէջ գըրած է, թէ երբ են եկել այստեղ հայերը և քանի եկեղեցին են ունեցել. ի հարկէ ես խոկոյն խնդրեցի, որ եթէ կարելի է ցոյց տայ ինձ այդ գրուածքը։ Նա բերեց. Ձեռագրի երեսի վրայ կար կըպցրած մի թուղթ, որ թէև բոլորովին բարակ չէր, բայց իւր հաստութեամբը զանազանւում էր ձեռագրի թղթից. ձեռագրի թուղթը շատ հաստ է և սևագոյն, այնպէս որ պարզ երեւում էր, թէ երեսի թուղթը վերջն է կպցրած, իսկ ձեռագրի վերի երեսը կորած է. Երեսի վրայ գըրած էր «Պատմութիւն Անւոյ և անեցւոցն վարուցն և գաղթականութեանցն դէպի Կաֆա»։ Բայց թերթելով ձեռագիրը՝ Անւոյ պատմութեան և գաղթականութեան վերաբերեալ շատ քիչ բաներ գտայ. ձեռագիրը լի էր հեքիաթներով և առասպելական պատմութիւններով. Պատմում է, որ Անին ունէր ՌԱ եկեղեցի, քաղաքը շատ մեծ էր և այլն. վերջը պատմում է, թէ ժողովուրդը շատ փչացաւ, մոռացան զԱստուած և պաշտեցին զանձինս իւրեանց. յետոյ պատմում է, թէ եկաւ Անի երզնկացի ոմն Օհաննէս վարդապետ, որ մականուամբ Գլուղ կոչիւր, նա յանդիմանեց անեցոց... անեցիք վանեցին նրան քաղաքից... քաղաքս ցիքը աքսորեցին նրան, ծեծեցին... Նա անիծեց, անէծքը կատարուեց և այլն և այլն. Երկար է այս պատմութիւնը, ուստի չեմ կարող ծայրէ ծայր արտագրել, մանաւանդ որ, ինչպէս ասացի, պատմութիւնը առասպելական է. ես միայն արտագրում եմ վերջի կտորը, որ վերաբերում է Ղրիմու հայերի գաղթականութեան. «...Եւ տեսեալ զայս ամենայն վարդապետն Օհաննէս ել ի վերայ բարձր բլրի միոյ և անէծք ետ քաղաքին, կրկնեաց ծանր ասելով. Տէր այլ ես ոչ լինիմ երաշխաւոր, այսուհետև զոր ինչ կամիս, այնպէս արա. Եւ էջ սաստիկ բարկութիւն Աստուծոյ և սկսաւ քաղաքն շարժիլ և տապալեցան պարսպացն. և զայն տեսեալ ամենայն որ ստէպ ընթացմամբ փոյթ բուռն հարեալ 'ի ձեռնց ընտանեաց և ղաւակաց իւրեանց, որպէս փախստական և կէսքն ճղեալ գընացին ի Ծուզա, կէսքն առ եզերքն Կասպեան ծովուն, ոմանք Վան և այլք Սիս. իսկ այնք որք անցին ընդ ծովն Կասպից գնացեալ յարեցան նետողաց, զոր թաթար անուանին և առեալ հրաման 'ի թաթարխանէն բնակին ի ախսարայ կոչեցեալ վայրի, (որ է մերձ Աժտերխանու) և եպ ոչ քագում ամաց չուեալ 'ի նետողաց դժնեաբարոյ ազգացն ղեսպան յղեցին 'ի Կաֆա առ լատին իշխանն որ էր ի մէջ միջաբերդին, զոր Փոանկ Խարասին։ Եւ ուխտ եդեալ ընդ իշխանին հաստատապէս չուեալ գան 'ի Կաֆա և ոմանք ի Ղրիմ լեռնամիջի մի կողմ ագրմ սանն, մի կողմն միխայիլի օգ․ն (?) մերձ Սուրբ խաչ վանքի և այլք անցեալ գնացին ի տաճն չինաց, որ ասի ոմանց թէ և ստնք էին ճոխք և փարթամք և ետ ժամանակաց ինչ դարձան երկրնակութեան և փըչացան ազօթիւք Սուրբ Լուսաւորչին, իսկ նոքա որք մնացին ի ներքոյ Օսմանցոց և պարսից ողորմութեամբ Տեառն սոքա են ճոխք և փառաւորք. հոգւով և մարմնով, իսկ որք մնացին ի Կաֆա սկսան շինել եկեղեցիք, վանորայք, բայց ամենեքեան ոչ կարացին ի միջոյ բերդի շինել վասն փոքրութեան ԻԹ եկեղեցի շինեցաւ ի ներս, ԺԶ եկեղեցիք արտաքոյ բերդի. Եւ ազգն նետողաց ըստ բնիկն սովորութեանց իւրեանց գային գաղտաբար զողանային զուստրս և զուստրս տարեալ վաճառէին. Յորժամ տեսին մերազնեայքն կրկին գաղն եռին ընդ լատինին, հրաման առին վասն ինքեանց նոր պարսպեալ բերդ շինել. մարդուսկորէ քար ձգեցին ոմանց Ծ առապայ, ոմանց Ծ, ոմանց ԻԵ, անկի Յիսայ քաղաքն խարձ շինեցաւ բերդ ԼԶ ամ Զ ամիս ԺԳ օր. Եւ յետ ինչ ժամանակաց էառ Տաճիկ ազգն. Եղև սկիզբն գալոյն իւրեանց ի Կաֆա թուին հայոց ՆՃԶ, իսկ Փրկչին ՌԳՃԼԱ-ին։ Եւ չարացան տաճիկ ազգն սկսան եկեղեցի առնել և մզկիթ շինել ԽԵ եկեղեցիքն մնաց քրիստոնէից ԻԹ, որք են այսորիկ. 1. Սուրբ Սարգիս, 2. Հրեշտակապետ, 3. Սուրբ Նիկողայոս, 4. Ս. Յակոբ, 5. Ս. Խաչ, 6. Ս. Լուսաւորիչ, 7. Ս. Յարութիւն, 8 Սան Փեթրօ, 9. Ս. Աստուածածին, 10. Ս. Օգսէնտ, 11. Ս. Նիկողայոս, 12. Ս. Ահարօն, 13. Ս. Խունկ, 14. Ս. Մինաս, 15. Ս. Օհաննէս, 16. Ստեփաննոս, 17. Համբարձումն, 18. Ս. Գէորգ քալսոփ, 19. Ս. Աննա, 20. Ս. Թէոդորոս, 21. Ս. Գէորգ, 22. Ս. Սիմոն, 23. Ս. Սիմոն Ներսին, 24. Ս. Աստուածածին Կօլին, 25. Ս. Թորոս, 26. Ս. Քառասունք, 27. Ս. Կարապետ, 28. Ս. Մերկիանոս և 29. Ս. Երրորդութիւն. Օսմանցի թագաւորն այսքան մուխաթթէ խնդրեաց տարուց տարի և տայր ամեն եկեղեցի իւր կարողութեամբն. Ս. Սարգիս 19 ոսկի, Հրեշտակապետ 8 ոսկի, Ս. Նիկողայոս 2 ոսկի, Ս. Յակովբ երեք ու կէս ոսկի. Ս. Խաչ 2 ոսկի. Լուսաւորիչ 8. Ս. Յարութիւն 10 ոսկի, Սան Փեթրօ 1 ոսկի, Աստուածածին 5 ոսկի, Ս. Օգսէնտ 4 ոսկի 1 ղուռ. Ս. Նիկողայոս 3 ոսկի կէս ղուռ., Ս. Ահարօն 1 ֆլորի, Ս. Խունկ և Ս. Մինաս 9 ոսկի, Ս. Օհաննէս 10 ֆլորի, Ս. Ստեփաննոս 5 ֆլորի, Ս. Ովհաննէս 4 ֆլ., Համբարձում 5 ֆլորի 1 ղուռ., Քաշտ Աննայ 5 ֆլ., Ս. Թորոս 5 ֆլ. մէկ ղուռ., Ս. Գէորգ 4 ֆլ., Ս. Սիմէօն 2 ֆլ., Ներսի Ս. Սիմէօն 4 ֆլ., խոճի Ս. Աստուածածին 10 ֆլոր, Ս. Աւաքել 8 ֆլ., Ս. Ուրբաթ 4 ֆլ., Ս. Երրորդութիւն 4 ֆլ., Կոլի Աստուածածին 6 ֆլոր և այլն»։

Ահա այսքանս վերաբերում է Ղրիմու հայերին, որ նախ ցոյց է տալիս, թէ հայերը եղել են Թէոդոսիայում բազմաթիւ և երկրորդ՝ հայերի սէրը դէպի եկեղեցին. ուր գաղթում է հայը, նրա առաջին գործն է լինում եկեղեցի շինել։ Աւելորդ չեմ համարում ասել և այս խօսքերս ձեռագրից «Թոխաթեցի մի Ստեփանոս քահանայ եկել է Կաֆայ ՋԿ թուին, նրանից սկսած սովորութիւն է դարձել, ով որ կը մեռնէր խումաչներով կը թաղէին խորանի մէջ, վրան կանթեղ կը վառէին, մինչև որ վերջը մի առաջնորդ բանադրանք գրաւ, որ չթաղուին խորանում և խումաչով, այլ եկեղեցու գաւթում խումաչի։ Ձեռագիրը վերջանում է մի այսպիսի ստորագրութեամբ։

|||... 0...... 0000.... 000. 0 0000....
0000.... 00. 0000.... 0...... 0.. 0......
0000.... 0.... 0000...... 0 0000.. |||..,
| ||... ||. ||........ |.... բաւ է յիմար գրողաց և յիմաստուն ընդերցողաց, սորխտրամ բէտ։

Այս ձեռագիրը վաթսունական թուականներին եղել է Գաբրիէլ արքեպիսկոպոս Այվազեանի մօտ. Նա արել է մի քանի նկատողութիւններ կապոյտ մատիտով, մի քանի գրուածքներին տասնաւորի ձև է տուել. և յաջողուել է ստանաւորներ դուրս բերել ստանց բառերի տեղը փոխելու.

Ջ ա ւ ա խ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀՐԷԱԿԱՆ ԱՊԱԳԱՅ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԸ ԱՐԳԵՆՏԻՆԵԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ.—Բերլինի «Börsen Courier»-ը հետեւեալ մանրամասնութիւններն է հաղորդում բարոն Հիրշի՝ Արգենտինեան հասարակապետութեան մէջ Ռուսիայից արտաքսուած հրէաներին բնակեցնելուն վերաբերեալ ձեռնարկութեան մասին. Մայիսի սկզբին (ն. տ.) բարոն Հիրշն Արգենտինեան հասարակապետութիւնն ուղարկեց Լոզանի համալսարանի պրոֆեսոր Լևենտալին, յանձնարարելով նրան 9 միլ. տարածութեամբ հող ձեռք բերելու. Գնուած հողը շատ պըտղաւէտ է և, լաւ մշակուելով, կարող է լաւ օգուտներ տալ. Այդ ահագին տարածութեան վրայ գիւղեր կը հիմնուեն վաճառանոցներով, այնպէս որ 5,000 բնակիչ և վաճառանոց ունեցող գիւղը 1,000 — 2000-ական բնակիչ ունեցող տասը գիւղերի կենդրոնում կը լինի. Գիւղերի կառավարութեան գլուխ կը լինի անցած ինքը բարոն Հիրշը. Կառավարութիւնը երկու-երեք-գաւառական քաղաքներ կը հիմնէ աւելի մեծ վաճառանոցներով. Բոլոր նախապատրաստական՝ աշխատանքներն և կարգադրութիւնները կը վարէ տեղական մասնաժողովը Բուէնոս-Այրէսում. Բնակարանները գիւղերում, չէներում և քաղաքներում չորս ձևի կը լինեն՝ փոքր և մեծ ընտանիքի համար, գիւղատնտեսական, գիւղական-առեւտրական և այլն. Հողի քանակութիւնը, որ կը տրուի իւրաքանչիւր հոգու կամ ընտանիքի, կ'որոշուի մօտալուտ ապագայում. Գիւղերը, ինքնավարութիւն ունենալով, գաւառական վարչական իշխանութիւններին կ'ընտրեն, որոնք իրենց կողմից կ'ընտրեն Բուէնոս-Այրէսի մասնաժողովին. բայց պետական տեսակէտից բոլոր բնակիչները Արգենտինեան հասարակապետութեան հպատակներ կը համարուեն. Գաղթականների թիւն աւելանալուն և կենդրոնանալուն սովորական երկաթուղիներ կը շինուեն, հեռագրաթելեր կ'անցկացնուեն, ապրանքների պահեստներ, բանկեր կը հիմնուեն. Գաղթականներին Արգենտինեան հասարակապետութիւնը ճանապարհելու համար մասնաժողովներ կը հիմնուեն Վեննայում, Լվովում, Բեռլինում, Համբուրգում և Լոնդոնում, իսկ կեդրոնական մասնաժողովը Պարիզում կը լինի. Այս ծրագիրը գլուխ բերելու համար մօտաւորապէս կը ծախսուի 100—150 միլիոն ֆրանկ.

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄ. ԺՈՂՈՎԻ ԱՂՄԿԱԼԻ ՆԻՍՏԸ.—Ֆրանսիական պատգամ. ժողովի մայիսի 25-ի նիստին մի աղմկալի միջնադէպ եղաւ, որի մասին օտար լրագիրները հետեւեալ մանրամասնութիւններն են հաղորդում.

Միջնադէպը տեղի ունեցաւ յայտնի Դերուլէդի պատճառով, որ իւր քաղաքական հեղինակութիւնը խիստ կասկածելի է դարձրած բուլանժականութեան ժամանակից. Յիշեալ նիստին քննւում էր ներքին գործերի մինիստր Կոնստանի առաջարկած օրինագիծը բանուորների համար թոշակատու գանձարան հիմնելու մասին. Դերուլէդը պահանջեց, որ պատգամաւորների ժողովը ճանաչէ այդ օրինագծի անյետաձգելը. Բայց այդ ա-

առաջարկով չբաւականանալով, նա ընդունմին անձնական թերահաւատութիւն յայտնեց դէպի Կոնստանը։

«Առաջարկուած օրինագիծն,—ասաց նա,—ի հարկ է, ներքին գործերի համակրութիւնն է ցոյց տալիս դէպի սոցիալական խնդիրները։ Ով էլ առաջարկէր այդպիսի բարենորոգումներ, մենք պատրաստ ենք ընդունել. բայց գիտենալով, որ սենատը կը մերժէ այդ օրինագիծը, և այնու ամենայնիւ այդ նրա հաստատութեան կ'առաջարկենք, մենք չարլատանութիւն արած կը լինենք»....

Ամեն կողմից բողոքներ լսուեցին, բայց չնայելով այդ բողոքներին և Նախագահի (Նախագահում էր փոխ-Նախագահ Դը-Մագին) առաջարկին այդպիսի խօսքեր չարտասանելու, Դերուլեդը շարունակեց.

«Ես չէի ցանկանալ, որ այս դէպքում ներքին գործերի պ. մինիստրին կարելի լինէր կասկածել, թէ նա շարլատան է. Նրա համար խիստ մեծ նշանակութիւն ունի, որ իւր անունը կապէ մի որ և է առաջադիմական բարենորոգման հետ, որպէս զի նա երկմտէր ձեր ներկայութեամբ այն պարտաւորութիւնը յանձն առնելու, որ ես պահանջում եմ նրանից,—պարտաւորութիւն այդ օրինագիծը սենատում պաշտպանելու։ Եթէ նա այս դէպքում կ'ընկնի էլ, ապա դա պատուաւոր անկում կը լինի, և ես առաջինը կը լինեմ, որ պատ. ժողովին կը պաշտպանեմ»։

Այդ խօսքերի վրայ շատերը ծիծաղեցին։

«Կարող էք ծիծաղել, պարոններ, բայց եթէ դուք կամենում էք ձեր արժանիքը բարձր պահել երկրի առաջ, կը միանաք իմ պահանջին, այսինքն՝ որ ներքին գործերի մինիստրը պարտաւորուի իւր օրինագիծը պաշտպանել սենատում, երբ որ դա ընդունուած կը լինի պատգամաւորների ժողովից»...

Դերուլեդը սպասում էր, որ Կոնստանին դուրս կանչէ բացատրութիւններ տալու, բայց մինիստրը, իւր բարեկամների խորհուրդը լսելով, ոչ մի բացատրութիւն չտուաւ, նստած էր բոլորովին լուռ և չէր կամենում իւր երեսին նետած ձեռնոցը վերցնել։ Այն ժամանակ Դերուլեդը, լսելով դէպի Կոնստանը դարձած բացականչութիւնները «պ. մինիստր, մի պատասխանէք»,—բարձրաձայն գոչեց՝

—Մինիստրի ծառաները գիտեն, թէ ինչ են անում, չցանկանալով, որ նա խօսէ։

Շատերը կատաղեցին։ Լսուեցին ձայներ։

—Կարգի հրաւիրել դրան։

—Այդ դուք էիք Բուլանժէի ծառան, —գոչաց մէկը ձախ կողմից։

Դերուլէդ.—Ես երբէք ոչ ոքի չեմ ծառայել, բացի իմ հայրենիքից։ Իսկ դուք ձեր անձնական շահերով էք առաջնորդւում։

Բուլանժիստներ. — Կարգի հրաւիրել դրան։

Նախագահ.—Ես չլսեցի, թէ ինչ ասաց պ. Դերուլեդը։ Խնդրում եմ, որ նա կրկնէ։

Դերուլէդ.—Երբ որ մեծամասնութիւնն ինձ նախատում է, թէ ես Բուլանժէի ծառան եմ եղել, ինձ չեն կարող զրկել պատասխանելու իրաւունքից։ Թող ինձ ծառայ չ'անուանեն, ես էլ մեծամասնութեան երեսին չեմ տալ, թէ նրանք պ. Կոնստանի ծառաներն են...

Նորից «կարգի հրաւիրել» բացականչութիւններ լսուեցին, և նախագահը ժողովին խնդրեց ձայն տալ Դերուլեդին կարգի հրաւիրելու մասին։ Այսպիսի դէպքերում ձայնատուութիւնը ոտի կանգնելով է լինում։ Նախագահի երեք անգամ կրկնած առաջարկի հետեանքը կասկածելի էր, ուստի Դերուլեդին կարգի հրաւիրելը վճռուեց։ «Կասկածը միշտ մեղադրուողի օգտին է» — կանչեցին շատ կողմերից։

Այս միջնադէպը խաղաղուելուց յետոյ, Թոշակատու գանձարանի անյետաձգման մասին առաջարկն ընդունուեց 347 ձայների մեծամասնութեամբ ընդդէմ 87-ի։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

84 ժամեայ քուն.—Գերմանական լրագիրները հետևեալ իրողութիւնն են հաղորդում։ Վերջինում մի գործակատար առանց արթնանալու քնեց 84 ժամ։ Քունն եկաւ նրա վրայ յանկարծ, պարապմունքի ժամանակ։ Բժիշկները չեն կարողանում իմանալ, թէ ինչն է այդ երկարատև քնի պատճառը։ Երբ գործակատարն արթնացաւ, գլխի ցաւ էր զգում և ախորժակ չունէր։

Գնչուների լրագիր.—Գնչուները շուտով իրենց լրագիրն են ունենալու։ Գէորգ Սմիթը—անգլիական գնչուների «Թագաւորը» յայտարարել է, թէ այս տարի հոկտեմբերի 1-ից գնչուների լեզուով լրագիր կը հրատարակուի «Թափառական ազգ» անունով։ Նա յոյս ունի, որ լրագիրն իւր ազգակիցների մէջ 20,000 բաժանորդ կունենայ։ Այդ լրագիրը գնչուների պաշտօնական յայտագիր կը լինի, պաշտպանելով նրանց շահերը, և մանրամասնաբար հաղորդելով իւրաքանչիւր անցք, որ գնչուներին կը վերաբերէ։ Բացի դրանից, լրագիրը նպատակ ունի գրչուների իսկական սովորութիւնների և «միակ ուղիղ» լեզուի հետ ծանօթանալու, ցրել այն անճիշտ կարծիքները, որ ունին այդ թափառական ժողովրդի մասին։

Խմբագիր-հրատարակիչ՝
ՍՊԱՆԴԱՐ ՍՊԱՆԴԱՐԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՊՈՍՏԱՅԻՆ ԵՐԹԵՒԵԿՈՒԹԻՒՆ ԹԻՖԼԻՍԻ ԵՒ ՎԼԱԴԻԿԱՒԿԱԶԻ ՄԻՋԵՒ

Թիֆլիսից գնում է Վլադիկաւկազ

Ա. Հինգ հոգու տեղ ունեցող կառք (կարէտ) առաւօտեան ժամը 9-ին, գիշերում է Մլէթում և միւս օրը երեկոեան ժամը 8-ին հասնում Վլադիկաւկազ։

Բ. Վեց հոգու տեղ ունեցող (օմնիբուս) երեկոյեան ժամը 3-ին և առանց ճանապարհին գիշերելու միւս օրը երեկոյեան ժամը 7-ին հասնում Վլադիկաւկազ։

Վլադիկաւկազից Թիֆ. գալիս է.

Ա. Հինգ հոգու տեղ ունեցող կառքը (կարէտ) առաւօտեան ժամը 9-ին և գիշերելով Մլէթ կայարանում, միւս օրը երեկոյեան ժամը 8-ին հասնում է Թիֆլիս։

Բ. Վեց հոգու տեղ ունեցող կառքը (օմնիբուս) երեկոյեան ժամը 3-ին և առանց ճանապարհին գիշերելու միւս օրը երեկոյեան ժամը 7-ին հասնում է Թիֆլիս։

ԵՐԿԱԹՈՒՂՈՒ ԵՐԹԵՒԵԿՈՒԹԻՒՆ

I Անդրկովկասեան երկաթուղի

Գնացքը Թիֆլիս գալիս է

Բաթումից,	պոստ.	11 ժ. 8ր. եր.
Բագուից,	«	7 ժ. 40 ր. առ.
Բաթումից,	մար. ապ.	8 ժ. — ր. առ.
Գանձակից,	»	8 ժ. 20 ր. եր.

Գնացքը Թիֆլիսից գնում է

Բաթում,	պոստային.	8 ժ. 40 ր. առ.
Բագու,	»	12 ժ. 8 ր. ցե.
Բաթում,	մար. ապ. գն.	3 ժ. 10 ր. ց.
Գանձակ,	«	ժ. 45 ր. առ.

II Անդրկասպեան երկաթուղի

Ուզուն-Ադայից գնում է 6 ժ. 40 ր. եր.
Ուզուն-Ադա գալիս է 7 ժ. 48 ր. առ.
Ուզուն-Ադայից գնացքը գնում է և գալիս երեքշաբթի և շաբաթ օրերը։
Սամարղանդ գնացքը գալիս է և գնում է ուրբաթ և երեքշաբթի օրերը։

I Ռոստով-Վլադիկաւկազի երկաթ.

Վլադիկաւկազից գնում է	9 ժ. 30 ր. առ.
Ռոստով գալիս է	8 ժ. 48 ր. առ.
Ռոստովից գնում է	7 ժ. 28 ր. ցե.

ՆԱՒԱՅԻՆ ԵՐԹԵՒԵԿՈՒԹԻՒՆ

I Սև ծովի վրայ

Բաթումից գնում են՝

Հինգշաբթի՝ երեկոյեան 4 ժամին ուղիղ գծով, Նովորոսսիյսկ և Սուխում։
Շաբաթ՝ երեկոյեան 8 ժամին, ուղիղ գծով, բոլոր նաւահանգիստներով։
Երկուշաբթի՝ երեկոյեան 7 ժ. արտասահմանեան նաւահանգիստներ. Կ. Պոլիս։

Բաթում գալիս են

Երեքշաբթի՝ կէս օրին մօտ, Օդեսսայից, ուղիղ գծով։
Ուրբաթ՝ առաւօտեան Օդեսսայից ուղիղ գծով, Կերչի և Նովոռոսիյսկի վրայով։
Կիրակի՝ առաւօտեան Կ. Պոլսից։

Փոթիից Բաթում գնում են

Հինգշաբթի՝ առաւօտեան ժ. 9-ին։
Շաբաթ՝ առաւօտեան ժ. 9-ին։
Երեքշաբթի՝ երեկոյեան։

Փոթիից Բաթում գալիս են՝

Ուրբաթ և կիրակի կէս օրից յետոյ ժ. 2-ի մօտերքը։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄՏԱԴԻՐ ԵՄ
«ՀԱՅ ԱՇՈՒՂՆԵՐ»

Վերնագրով մի գրքոյկ հրատարակելու. ուստի խնդրում եմ այն մարդկանց, որոնք մի որ և է հայ աշուղի մասին կենսագրական տեղեկութիւններ գիտեն, շտապեն ի ՚ի հաղորդելու։

Նիւթ ուղարկողներին խոստանում ենք մի-մի գրքոյկ։

Գարեգին Ջիւանի Լևոնեան։
Հասցէս՝ Александрополь.
Гарегину Левонянцу (Сыну Дживани.)

(Դր.) 5—4

CRÈME SIMON
(ԿՐԷՄ ՍԻՄՈՆ)

ամենալաւ հոտաւէտ արտադրութիւն, չի փչանում և գործ է ածւում մորթը փափկացնելու համար։ ՍՊԻՏԱԿԱԴԵՂ SIMON և ՕՃԱՌ à la CRÈME SIMON ունին միևնոյն հոտը և լրացնում են նրա ներգործութիւնը։ J. SIMON
36, rue de Provence, Парижъ.
Հատով ծախւում է վարսավիրների և արդուզարդավաճառների մօտ և դեղատներում։

(M.) 14—8

ԿԱՊՍՈՒԼՆԵՐ
ՄԱՏԻԿՕ ԳՐԻՄՕ ԵՒ ԸՆԿ.
(Capsules au Matico)
Պարիզի դեղագործների—Թոյլատրուած է Ռուսիայում։

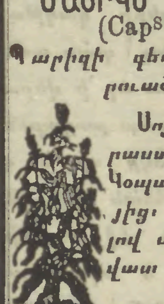

Սոյն կապսուլները պատրաստուած են Մատիկօի և Կօպայ Բալզամի էսսենցիայից։ Նրանք պատած լինելով մածուցիկ կեղևով ոչ մի վատ համ կամ հոտ չեն ունենում։
Պահեստն Ռուսիայի գլխ. դեղատներում։

(M.) 13—12

ԲԺ. Ի. Բ. ՏԵԼԵԱՖՈՒՍԻ
ՋՐԱԲՈՒԺԱՐԱՆ

Ամեն օր զանազան տաքութեան դուշեր

Հիւանդների ընդունելութիւնը առաւօտեան ժամը 8—10-ը։ Միքայէլեան փողոց, տ. № 84, Հարցնել բժ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑԻՆ։

(169) 20—6

ПРОДОЛЖАЕТСЯ ПОДПИСКА НА 1891 ГОДЪ
НА БОЛЬШУЮ ПОЛИТИЧЕСКУЮ, ЭКОНОМИЧЕСКУЮ и ЛИТЕРАТУРНУЮ ГАЗЕТУ

ПРАВДА

„ПРАВДА“ ОРГАНЪ ИСКЛЮЧИТЕЛРНО ПОЛИТИЧЕСКІЙ

52 НОМЕРА ГАЗЕТЫ, **ЕЖЕНЕДѢЛЬНО** каждый номеръ въ 2—4 и болѣе листовъ большаго формата въ 8—12 и болѣе страницъ и каждая страница изъ трехъ столбцовъ, такъ что въ одномъ номерѣ будетъ отъ 24 до 36 и болѣе столбцовъ сплошнаго текста убористой печати съ разнообразнѣйшими статьями. КРОМѢ ТОГО ВЗАМѢНЪ РАЗНЫХЪ ДЕШЕВЫХЪ ПРИЛОЖЕНІЙ

52 НОМЕРА отдѣльно отъ газеты, **ЕЖЕНЕДѢЛЬНО**, каждый въ ДВА и болѣе листовъ большаго формата въ 32 и болѣе столбцовъ убористой печати, содержащихъ цѣльный рядъ НОВЫХЪ ЗАКОНЧЕННЫХЪ РОМАНОВЪ выдающихся писателей, съ такимъ разсчетомъ, чтобы въ трехъ—пяти номерахъ помѣщался только одинъ силошной романъ безъ всякихъ раздѣленій, Такимъ образомъ подписчики получатъ:

Большую газету и цѣнную библіотеку избраннѣйшихъ романовъ

Подписная цѣна съ доставк. и перес., въ С.-Петербургѣ и во всѣ мѣста Имперіи на годъ 6 руб., на полгода 4 р., на 1 мѣсяцъ 1 р.; за границу въ славянскія земли и во всѣ другія государства на годъ 10 р., на полгода 6 р., на одинъ мѣсяцъ 1 р.

NB. выписывающіе 10 экземпляровъ получаютъ одинъ экземпляръ газеты безплатно.

Подписка принимается исключительно въ главной конторѣ газеты „ПРАВДА“, С.-Петербургъ, Невскій пр. 98.

Издатель-редакторъ газеты „Правда“ П. Н. Подлигайловъ.

3—1

BATEAUX A VAPEUR N'PAQUET ET Cie.

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱՔԷ ԵՒ ԸՆԿ.

Ուղիղ և կանոնաւոր նաւագնացութիւն Մարսէլից Բաթում երկու շաբաթը մի անգամ. չորեքշաբթի օրերը, սկսած չորեքշաբթի, յունիսի 21-ից և Բաթումից Մարսէլլ, մտնելով Տրապիզոն, Սամսոն, Կ. Պոլիս։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ ԳՆՈՒՄ ԵՆ

Չորեք.	22 մայիսի/3 յունիսի	շոգենաւ	«Մինգրելիա»	կապիտան	Փիրուէն
»	5/17 յունիսի	«	«Սիրկասսի»	»	Բօշէլ
»	19 յունիսի /1 յուլիսի	»	«Անատոլիա»	»	Գարրիգ.
»	3/15 յուլիսի	«	«Մինգրելիա»	»	Փիրուէն

և այդպէս երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամը 4-ին կէսօրուայ։

Բաթումից Պարիզ ուղիղ հաղորդակցութեան տոմսակները սովրական գնից զիջումով։

Տեղեկութիւնների և բեռների համար ճանապարհորդները թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակալներին—Բաթումում ԳԱՐԱՆԻՕՆԻՆ, Նաբերեժնայա, Թիֆլիսում՝ պ. Վիկտոր դ'Արնօնի, Միպին փողոց, գեներ, Տէր Աստուածատուրեանի նախկին տուն։

Բագուում՝ պ. Սամուէլ Դիլդարեանցին, Կոլիւբեակինսկայա հրաչարակում։ Նովօրոսսիյսկում՝ պ. Լուի Րենօյին։

(95) 10—6

M. 36—33

Չ. ԲԱԼՈՒՂԵԱՆԻ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գինն է 50 կոպ.

Վաճառւում են Կեդրոնական գրավաճառանոցում։

(177) 3—3

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 6-го Іюня 1891 г. Տպարան Կաւկազ լրագրի գրասենեակի Типографія конторы газеты Кавказъ, Гол. пр, д. Читахова